

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ГОТОВНОСТІ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В РОБОТІ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Перехід від індустріального до інформаційного суспільства позначився на всіх без винятку сферах діяльності та існування людини, вніс корективи і зміни навіть до системи світогляду особистості. Такі зміни зумовлені низкою факторів і, зокрема, стрімким прогресом людства в усіх сферах життя, що висуває нові вимоги до професійної освіченості людини і її способів здобуття. У сучасному суспільстві вміння здобувати інформацію є одним з показників професіоналізму особистості. Володіючи необхідною інформацією, а також уміючи її швидко отримувати, залучаючи останні досягнення інформаційно-комунікаційних технологій, працівник завжди виступатиме професіоналом сучасного суспільства, конкурентоспроможним фахівцем тощо[1,с.13].

Означена ситуація висуває значно вищі вимоги щодо рівня підготовки фахівця-випускника ВНЗ. Цілеспрямована і планомірна підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти у вищих навчальних закладах є основним завданням процесу навчання. Розв'язуючи його, ВНЗ и водночас, як зазначає М.Фіцула, досягають і загальної цілі, яка передбачає всебічний розвиток студентів, виховання активних і свідомих громадян України [2, с.76].

Наше опрацювання ряду нормативних документів свідчить про те, що це питання в них яскраво простежується. Так, у ст.42 Закону України «Про освіту» зазначено, що «...вища освіта забезпечує фундаментальну підготовку, професійну та практичну підготовку, здобуття громадянами освітньо-професійних рівнів відповідно до їх покликань, інтересів і здібностей...»[3, с.21]. Національна доктрина розвитку освіти серед пріоритетних напрямів вдосконалення вищої освіти вказує на необхідність «...забезпечення високої якості вищої освіти та професійної мобільності випускників вищих навчальних закладів на ринку праці,... запровадження гнучких освітніх програм та інформаційних технологій навчання»[4, с.4].

Тому, завданнями нашої роботи було опрацювання досліджень науковців з питань ІКТ та проблеми їх використання, аналіз нормативних документів з означеної проблеми, опрацювання досліджень з питання формування інформаційної культури, розкриття шляхів підготовки майбутніх вихователів до використання інформаційних технологій в роботі дошкільного закладу.

Наукова ефективність ідеї не може бути доведеною, справедливо зазначає Л. Ващенко, якщо не з'ясовано смисл термінів та не сформульовані положення [5]. Відтак, науковець доречно радить звернутись до трьох правил, обґрунтованих Б. Паскалем: правило дефініцій, яке забороняє приймати двозначні терміни без визначень, а використовувати в дефініціях лише відому (визначену) термінологію; правило аксіом, згідно з яким необхідно виводити в аксіоми лише очевидне; правило доведення, що зобов'язує доводити усі положення, використовуючи лише найбільш очевидні аксіоми чи доведені твердження. При цьому вчений застерігає від зловживання двозначних термінів та ігнорувань мисленнєвих дефініцій, що уточнюють та пояснюють смисл [5].

Саме тому, на першому етапі важливим завданням нашого дослідження було опрацювання категоріально - понятійного апарату дослідження, а саме: «підготовка до діяльності», «готовність», «готовність до професійної діяльності», а також «інформаційні технології», «інформатизація освіти», «інформаційна культура», «інформаційно-телекомунікаційні технології в освіті».

«Готовність до діяльності» - стан мобілізації психологічних та психофізіологічних систем людини, які забезпечують виконання певної діяльності [6,с.137-138].

Проблема готовності до різних аспектів педагогічної діяльності є предметом дослідження таких науковців, як: Л. Кадченко, В. Ковальов Л. Кондрашова, З. Левчук, А. Ліпенко, К. Макагон, О. Міщенко, Н. Рябуха, Ю. Сенько та ін.).

Зокрема, В. Ковальов під підготовкою розуміє «динамічний процес, кінцевою метою якого є формування такої професійної якості як готовність», а на

думку К. Дурай-Новакової, професійна підготовка до практичної діяльності - це не що інше, як формування готовності до неї.

Дещо ширше трактування співвідношень між поняттями «готовність» і «підготовка» подано у Л. Кадченко, яка відзначає, що «професійна готовність - це не тільки результат, але й мета професійної підготовки, початкова й основна умова реалізації можливостей кожної особистості. У цьому, на наш погляд, полягає діалектичний характер готовності».

У працях сучасних науковців зустрічаються найрізноманітніші трактування поняття «готовність», що обумовлюється як розбіжністю наукових підходів авторів, так і специфікою конкретної професійної діяльності, яка була об'єктом аналізу. Вони виділяють два основних підходи до тлумачення проблеми готовності. Один з них може бути названий функціональним, інший - особистісним. Згідно першого, психологічна готовність розглядається у зв'язку з психічними функціями, формування яких вважається необхідним для досягнення високих результатів діяльності. Відносно другого - психологічна готовність розглядається у зв'язку з особистісними передумовами до успішної діяльності. Цей підхід передбачає удосконалення психічних процесів, станів і якостей особистості, необхідних для ефективної діяльності майбутнього вихователя. Цілеспрямований вплив на особистість створює фундамент, основним компонентом діяльності вихователя (М. Дяченко, Л. Кандибович, Н. Левітов, Г. Нагаєва, Л. Нерсесян, Р. Пенькова та ін.).

Окрім того, процес професійної підготовки майбутніх вихователів у ВНЗ III—IV рівнів акредитації є предметом наукового опрацювання таких дослідників як: Г. Беленької, Н. Лисенко, О. Кучерявого, Г. Підкурманної, Т. Танько, Н. Грами, Т. Зотєвої, Т. Котик, Л. Плетеницької, О. Поліщук, Н. Голоти та ін.

У структурі професійної готовності вихователя до педагогічної діяльності науковці виділяють такі компоненти, які перебувають у стійкій єдності: психологічна, науково-теоретична, практична, психофізіологічна та фізична готовність.

Поняття психологічна готовність до діяльності було введено в психологічний обіг М.Дьяченко і Л.Кандибовичем. Психологічна готовність — це виявлення суті властивостей і стану особистості.

Психологічна готовність включає в себе з одного боку запас професійних знань, умінь і навичок; з іншого — риси особистості: переконання, педагогічні здібності, інтереси, професійну пам'ять, мислення, увагу, працездатність, емоційність, моральний потенціал особистості, що забезпечать успішне виконання професійних функцій.

Щодо професійної готовності студента, то К.Дурай-Новакова зазначає, що вона має генералізований характер, тобто поширюється на всі професійно значущі якості особистості та діяльність майбутнього педагога. Структура професійної готовності – взаємодія функціональних компонентів, на її думку виглядає наступним чином: мотиваційний, пізнавально-оцінювальний, емоційно-вольовий, операційно-дійовий, мобілізаційно-налаштувальний. Професійна готовність може існувати як риса особистості.

Особливого значення надає Н.Лисенко не виділенню окремих компонентів, а конкретизації структури категорії «готовність». Вона це робить за такими ознаками: позитивне ставлення до суб'єкта, об'єкта та способу діяльності; емоційна насиченість позитивного ставлення, особистісна зацікавленість; знання про структуру особистості, її вікові зміни, мету та способи впливу; знання відповідно до змісту і способів досягнення соціально значущих цілей.

Заслуговує на увагу дослідження характеристик поняття готовності до професійної діяльності Є. Зеєра. Вчений розглядає готовність як складне особистісне утворення відносно його двох рівнів. На першому готовність розглядається як бажання, прагнення оволодіти якоюсь професією, спеціальністю, на другому – як здатність, підготовленість до професійної діяльності.

Про сформовану готовність можна говорити лише за умови розвинутої у суб'єкта активності, спостережливості, мотивації, самостійності та

цілеспрямованості, бажання здобувати нові знання та ділитися ними, заохочувати та зацікавлювати інших і т. д.

Таким чином, на думку вчених, стан готовності є первинною, фундаментальною умовою успішного здійснення будь-якої діяльності, її складовою, котрий формується і виявляється в процесі діяльності.

Поняття ІТКТ Енциклопедія освіти розтлумачує як технології, що використовують спеціальні технічні інформаційні засоби, а саме: аудіо, відео, кіно тощо. Власне, будь-яка педагогічна технологія-це інформаційна технологія, оскільки основу технологічного процесу навчання становить інформація та її рух (перетворення). Коли в навчальний процес почали широко впроваджувати комп'ютери, в освіті з'явився новий термін - «нові інформаційні технології навчання». На думку Р.Гуревича, більш вдалим терміном для технологій навчання, які використовують комп'ютер, є «комп'ютерна технологія».

Отже, ІТКТ - навчання - це комп'ютерна технологія, яка базується на використанні певної формалізованої моделі змісту, що представлена педагогічними програмними засобами, записаними в пам'яті комп'ютера, і можливостями телекомунікаційних мереж. Проникнення ІТКТ в навчальний процес створює передумови для кардинального оновлення як змісту, так і технологій навчання. Це виявляється у тому, що суттєво збагачується система дидактичних засобів і формуються нетрадиційні ІТКТ - навчання, засновані на використанні комп'ютерів. Освітня практика породжує розмаїття методів, методик, технологій навчання. Проте методологічно неправильно та практично неможливо взяти їх всі на озброєння. Саме тому, залишається актуальним висловлена К.Ушинським думка про те, що передавати готові поради, незалежні від конкретних умов навчання та виховання, неможливо, що передається ідея, виведена з досвіду, а не самий досвід. Надійну основу для творчого відтворення передового досвіду, для пошуку, знаходження та

прийняття інноваційних розв'язків, на переконання Р.Гуревич, створює інформаційна, професійно-технологічна культура педагога.

На сучасному етапі соціальних і технологічних перетворень однією з вимог до всіх учасників навчально-виховного процесу у ВНЗ є готовність майбутнього фахівця, педагога дошкільнят до використання ІТКТ у навчально-виховній роботі з дітьми та власному фаховому вивіщенні. Г. Козлакова виділяє три рівні такої готовності, а саме: власний рівень володіння комп'ютеризованими технологіями, уміння безпосередньо використовувати їх у професійній діяльності, уміння підвищувати свій фаховий рівень за допомогою засобів Internet. Важливими складовими такої готовності є не лише теоретична підготовка з дошкільної педагогіки, психології, фахових методик, а також практичні уміння майбутнього вихователя ДНЗ провести заняття з дітьми дошкільного віку з використанням комп'ютерних засобів і технологій; підготувати консультацію для батьків та інших членів родини вихованця за дистанційною формою навчання; застосовувати в роботі розробки електронних навчальних посібників; в ДНЗ запровадити освітній Web-сайт з метою поширення інформації серед населення мікрорайону щодо організації навчально-виховної роботи з малятами та їх батьками.

Запровадження в навчально-виховний процес ВНЗ інформаційних технологій є об'єктивним процесом розвитку освіти. Однак вони не повинні використовуватись бездумно, оскільки жодну технологію не можна вважати універсальною. І тому, на наше глибоке переконання, нагальною потребою сьогодення є формування інформаційної культури у студентів-майбутніх педагогів.

Одним з найгостріших є питання інформаційної культури студентів-майбутніх педагогів. Поняттю «інформаційна культура» Енциклопедія освіти дає таке тлумачення: «здатність суспільства ефективно використовувати наявні в його розпорядженні інформаційні ресурси і засоби інформаційних комунікацій, а також застосовувати для цих цілей передові досягнення в галузі розвитку засобів інформатизації та інформаційно - комунікаційних технологій»

[6, с.362]. Розрізняють інформаційну культуру суспільства та інформаційну культуру особи. Інформаційна культура особи є інтегральним показником рівня її досконалості в інформаційній сфері діяльності. Для виявлення сутності і «внутрішньої логіки» інформаційної культури, її специфіки природно відштовхуються від поняття «культура», яке є більш загальним щодо даного. Інформаційна культура є складовою частиною культури як такої.

Поняття інформації та інформаційної культури з філософської точки зору аналізується А. Сухановим: справитися з гігантськими потоками інформації людина може тільки з допомогою високої інформаційної культури, якою необхідно оволодіти; інформаційна культура як невід'ємна частина культури в цілому нерозривно пов'язана з «другою (соціальною) природою» людини. Вона є продуктом його творчих здібностей, виступає змістовим аспектом суб'єкт-об'єктних і суб'єкт-суб'єктних відносин, зафіксованих з допомогою різноманітних матеріальних носіїв. При цьому під суб'єктом розуміється людина чи соціальна група, носій предметно - практичної діяльності і пізнання, під об'єктом - те, на що спрямована вказана діяльність суб'єкта [6].

Основою інформаційної культури особи є знання про інформаційне середовище, закони його функціонування та розвитку, вміння орієнтуватися в безмежному просторі різноманітних повідомлень і даних, раціонально використовувати засоби сучасних інформаційно – комунікаційних технологій для задоволення інформаційних потреб. Однією з основних ознак інформаційної культури особи, за твердженням М. Жалдак, є розуміння сутності інформації та інформаційних процесів, ролі інформаційних ресурсів в процесі пізнання оточуючої дійсності і продуктивної творчої діяльності людини[6]. До найважливіших ознак інформаційної культури особи, як зазначають філософи, психологи, педагоги, належить здатність людини, яка володіє необхідним інструментарієм, передбачати наслідки власних дій, вміння підкоряти свої інтереси тим нормам поведінки, яких необхідно дотримуватись в інтересах суспільства, свідоме прийняття і дотримання всіх тих обмежень і заборон, які породжуються «колективним інтелектом».

Опрацьовуючи педагогічні умови підготовки майбутніх педагогів до використання інформаційних технологій у своїй майбутній роботі в дошкільному закладі, слід окреслити питання інформатизації навчання у ВНЗ.

Поняття інформатизація освіти пов'язується з широким впровадженням у систему освіти методів і засобів ІКТ. Методологічним фундаментом інформатизації освіти, зазначає В.Биков, виступає, з одного боку, інформатика, а з іншого – ті розділи інших наук (в першу психолого-педагогічні науки і кібернетика), в яких досліджуються і розробляються комп'ютерно-орієнтовні технології діяльності педагогічної, наукової, управлінської тощо. Інформатизація суспільства передбачає випереджальну інформатизацію галузі освіти та науки, де в основному, формується когнітивний, кадровий і науково-технічний фундамент самої інформатизації як процесу і соціально-економічного явища, закладається майбутнє досягнення і розвитку суспільства в цілому.

Отже, інформатизація освіти є невід'ємною складовою інформатизації суспільства, відображає загальні тенденції глобалізації світових процесів розвитку, виступає як визначальний інформаційний і комунікаційний базис розвитку освіти, гармонійного розвитку особистості.

Розвиток інформатизації освіти в Україні, зазначає В.Биков, пов'язаний з іменами таких видатних учених, педагогів організаторів освіти і науки, як В.Глушков, Б.Малиновський, В.Биков, М. Жалдак, В. Зайчук, М. Згуровський, І. Зязюн, В. Кремень, В. Луговий, В. Міхалевич, С. Ніколаєнко, В. Олійник, О. Співаковський, П. Таланчук, М. Шкіль та ін.

Наш аналіз нормативних документів дав можливість переконатись, що процес інформатизації освіти набув цілеспрямованого характеру і загальнодержавного значення з часу розроблення і прийняття у 1984 р. Концепції інформатизації освіти і виходу у 1985 р. Постанови Уряду України щодо забезпечення комп'ютерної грамотності учнів загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладів, а також студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Подальший розвиток інформатизації освіти

пов'язаний з прийняттям у 1998 р. Закону України «Про концепцію Національної програми інформатизації» та у 1999 р. Постанови Каб. Мін. України, якою були затверджені завдання Національної програми інформатизації України, державним замовником яких виступало МОН України. У 2001 р. була прийнята нова Національна концепція інформатизації освіти та Постанова Уряду «Про затвердження програми інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів, комп'ютеризації сільської школи» на 2001-2003 р.р. У 2005р. були прийняті наступні документи Постанова Каб. Мін. України №1153 від 07.12.2005р. «Про затвердження Державної програми «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006-2010 р. р. та наказ МОН України №693 від 06.12.2005р. «Про проведення педагогічного експерименту щодо навчання майбутніх учителів та учителів та учителів інформаційно-комунікаційним технологіям». Завданнями зазначених документів було суттєве покращення стану інформатизації освіти в Україні.

На сучасному етапі розвитку суспільства і освіти головною метою інформатизації освіти є підготовка тих, хто навчається, до активної і плідної життєдіяльності в інформаційному суспільстві, забезпечення підвищення якості, доступності та ефективності освіти, створення умов для навчання протягом усього життя, завдяки широкому впровадженню в освітню практику методів і засобів ІКТ та комп'ютерно-орієнтованих технологій діяльності. Реалізація головної мети передбачає досягнення таких цілей: формування інформаційної культури учнів та студентської молоді, створення нових і додаткових умов підвищення якості освіти, розвиток нових форм освіти і навчальних технологій, які базуються на ІКТ тощо.

Яскравим прикладом створення належних організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх педагогів до використання інформаційних технологій у своїй роботі в дошкільному закладі, на нашу думку, є організація навчання майбутніх педагогів дошкільних закладів у Київському університеті імені Бориса Грінченка. У 2007р. нашим ректором, д. філос. н., професором, Академіком НАПН України Огнев'юком В.О. був здійснений фактично

«революційний прорив» в системі освіти м. Києва, котрий на той час багатьма сприймався доволі скептично. Ніби слідуючи словам відомого барда Б.Окуджави: «Возьмемся за руки, друзья, чтоб не пропасть поодиноке!», за ідеєю ректора до структури Університету ввійшли муніципальні педагогічні коледжі м. Києва: Київський міський педагогічний коледж при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, Київський педагогічний коледж імені К.Д. Ушинського, Київський міський педагогічний коледж, т.т. всі вони були об'єднані у один педагогічний навчальний заклад - Київський міський педагогічний університет імені Б.Д.Грінченка, що було відображено у Концепції цілісної системи підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів м. Києва і затверджено рішенням Київради **22.08.2007 р.**

Минуло неповних п'ять років, а на сьогодні це - багатoproфільний ВНЗ IV рівня акредитації, у структурі якого функціонує педагогічний коледж. Завдяки цьому молоді люди, випускники 9-х класів, мають можливість вступити у коледж і, після його закінчення, продовжувати навчання за обраною спеціальністю у відповідному інституті Університету на ОКР «бакалавр», «спеціаліст» та «магістр» або ж після 11-го класу – одразу на ОКР «бакалавр».

Колосальна робота здійснюється в Університеті у цьому напрямку. За підтримки корпорації Microsoft у рамках реалізації ініціативи «Партнерство в навчанні» за програмою «Основи інформаційних технологій» було проведене навчання професорсько-викладацького колективу. Настільною книгою для багатьох став посібник Н.Морзе «Основи інформаційно-комунікаційних технологій». Кожним викладачем було створено власне портфоліо з тих дисциплін, які він викладає (презентації усіх лекцій, тестові завдання, таблиці оцінювання тощо).

Це навчання викладачів дало поштовх вдосконаленню педагогічних умов підготовки майбутніх педагогів до використання інформаційних технологій у роботі в дошкільному закладі. Професійне зростання, входження у професію в сучасній вищій школі починається практично з першого курсу. Перевага надається, за твердженням М. Машовець, активним методам і формам

навчання. Важлива роль у виборі таких форм організації навчання студентів - майбутніх вихователів дошкільнят - належить інформаційним технологіям, що допомагає студенту відчувати себе суб'єктом навчання, відійти від монологізованих форм навчання, підтримувати прагнення до творчого самовдосконалення, культивувати дух успішності у розв'язанні завдань різного рівня складності[7,с.30]. Фахові дисципліни змістовно і організаційно спрямовані на реалізацію у професійній підготовці майбутнього вихователя професійної позиції «не над, а разом з дітьми». У кожній навчальній дисципліні професійного спрямування передбачається широке використання інформаційних технологій. Доволі широке використання інформаційних технологій і у позааудиторний час: підготовка ІНДЗ із застосуванням ІКТ, розробка студентами проектів для дітей різних вікових груп, підготовка творчих завдань для виробничої практики, участь у пошуковій та дослідницькій діяльності в рамках роботи СНТ тощо. Надзвичайно корисним і цікавим для наших викладачів і студентів виявилась співпраця з Міжнародним науково-навчальним центром інформаційних технологій і систем НАНУ і МОНМСУ (директор В.Гриценко, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії СРСР, двічі лауреат Державної премії України) та їх науковими співробітниками І.Стеценко та Т.Науменко. Кілька років поспіль викладачі і студенти беруть участь у міжнародних конференціях у рамках програми ЮНЕСКО «Нові інформаційні технології в освіті для всіх: безперервна освіта». Окрім виступів на пленарних та секційних засіданнях конференцій, нашими студентами спільно з викладачами були представлені результати творчої роботи щодо використання ІКТ в роботі з дітьми дошкільного віку, а саме авторські комп'ютерні ігри для дошкільнят за різноманітною спрямованістю [8], за що були відзначені грамотами і дипломами МННЦ інформаційних технологій і систем НАНУ і МОНМСУ.

Збагачений таким професійним досвідом, майбутній вихователь і в умовах власної професійної діяльності зможе змістовно і корисно організувати пізнавальну діяльність дошкільників із застосуванням ІТКТ.

Отже, інформатизація освіти, особливо дошкільної, є складним багатогранним процесом, потребує великих матеріальних і трудових затрат, наукових досліджень, але є архінеобхідною і актуальною. А здійснювати її буде під силу новій еліті педагогів-дошкільників, що поєднують у професіоналізмі «культурний капітал та інтелектуальний ресурс». Під час професійної діяльності ці фахівці не лише користуються, а й виробляють інтелектуальний продукт – нові знання та інформацію про те, що стосується (безпосередньо та опосередковано) дошкільного дитинства та його місця, ролі й значення в житті сучасного постіндустріального суспільства.